

BİREY YAYINLARI – 3

Birinci Baskı/ Temmuz 1992

Kapak: Karabulut Ajans

Dizgi: Ango Ajans – 518 25 62

Baskı: Paşahan, 1992 İst.

P.J. PROUDHON
MAKALELER

Çeviren: M. TÜZEL

BİREY YAYINLARI

Binbirdirek Mah. Dr. Şevki Bey Sok. No:4
Sultanahmet/İSTANBUL

Tel: 534 50 88

Bu kitap Pierre J. Proudhon "*Eigentum ist Diebstahl*",
Anarchistische texte 3, Libertad Verlag Berlin adlı kitaptan
çevrilmiştir.

İÇİNDEKİLER

SUNU <i>Ali Mithat Ege</i>	7
PIERRE JOSEPH PROUDHON VE DÜŞÜNCELERİ <i>Peter Kropotkin</i>	11
DEVRİMCİ PROGRAM (1848) (Dolaşım ve Mübadele Bankası) <i>Pierre J. Proudhon</i>	15
YÖNETİMİN ASLI VE YÖNELİMİ (1849) <i>Pierre J. Proudhon</i>	24
FEDERASYON İLKESİ (1863) <i>Pierre J. Proudhon</i>	39
KÜÇÜK PÖLİTİK İLMÜHAL (5. DERS, GÜNÜN SORUNLARI) <i>Pierre J. Proudhon</i>	48

SUNU

Bilebildiğimiz kadarıyla Proudhon'un eserlerine uzun yıllardan bu yana yayın piyasasında rastlanmıyor. 1960'larda Seçme Yazılar, Mülkiyet Nedir gibi eserleri yayınlanmış, bugüne gelindiğinde adı dahi anılmayan ve unutulmuş bir kimliğe bürünmüştür Proudhon.

Marksist eserlerin, özellikle Marx ve Engels'in özel yaşamlarının ayrıntıları bile yayın piyasasında yayınlanma olanağı bulurken, Marx'ın önemli muarızı olarak adlandırılabilir olan Proudhon'un eserleri yayınlanma olanağı bulamamıştır. Benzer şeyler Türkiye özelinde Dühring'in başına da gelmiştir; ki Dühring, Proudhon'dan daha talihsizdir.

Otuz yıl sonra; Proudhon'un daha önce başka dillerde yayınlanmış olan bu makalelerini yayınlamak, bizim için motive edici fonksiyonlara sahiptir.

Pierre Josep Proudhon 1809'da Besancon'da doğmuştur, gençlik yıllarında bir basımevinde dizgicilik yapmış, ardından arkadaşlarıyla bir matbaa satın almıştır.

1838'de Besancon Akademisi'nden burs alarak, bu bursla Paris'te okumuş ve otuz bir yaşındayken "Mülkiyet Nedir" adlı eserini Basencon Akademisi'ne

atfederek yayınlamıştır: Bu eserden sonra akademiyle ilişkisi de kopmuştur...

Devletin olmadığı özerk bir toplum öngören Proudhon, geleceğin toplumunun zanaatçı, köylü ya da endüstriyel üretim kooperatiflerinden oluşacağını söylüyor, parasal işlev ve merkezîyetçiliğe karşı tavır alıyor.

1844-45 yılında Marx'la tanışır. Marx, Proudhon'un yardımcılarıyla Sosyalistlerin yazışma bürosunu kurar. 1. Enternasyonalin ilk adımıdır bu... Bakunin, Grun ve Marx, Proudhon'u Hegel'in felsefesiyle tanıştırlar.

1846'ya kadar Marx'ın Proudhon'dan saygıyla söz ettiğini görürüz. Daha sonra, "Sefaletin Felsefesi"ne karşı Türk okuyucunun çok iyi bildiği "Felsefenin Sefaleti"ni yazan Marx'a dair Proudhon: "Marx'ın yapıtının gerçek içeriği şudur: Marx benim onun düşüncelerini düşünmüş ve bunları ondan önce söylemiş olduğuma üzülmemektedir." der. Marx'ı "Sosyalizmin Tenyası" olarak adlandırır.

1848 devriminde Proudhon matbaacılık yapar ve barikatlarda savaşırken, aynı zamanda Kral Louis Philippe'e karşı yergiler yazıyordu. Ayaklanmanın başarısızlığından sonra Parlamento yolunu seçiyor fakat Hükümete hizmet etmeyi (kendisi için) yenilgi

olarak görüyordu. Bu çelişkili bir durumdu: Parla-
mentoda şöyle diyordu:

"Ben Anayasaya karşıyım; benimsediğim şeyleri
red ettiğinden ya da benimsemediğim şeyleri içerdiğin-
den değil, Anayasa, Anayasa olduğu için karşıyım."

Ki parlamento deneyimi uzun sürmedi.

1849'da Proudhon sermaye ve Devlet'e karşı ör-
gütlenmeye girişir. Sermayesi olmayan bir halk ban-
kası kurar. Bankanın üye sayısı kısa zamanda
20.000'e ulaşır. Daha sonra Louis Napoleon Bona-
parte'a saldırı yüzünden tutuklanır. Bu arada üç yıl
hapse mahkûm edilir. Banka kapatılır. 1858'de "Dev-
rimde ve Kilise'de Adalet" adlı kitabı yüzünden ikinci
kez tutuklanarak üç yıla mahkûm edilir. Brüksel'e ka-
çar. 1860'ta Paris'e geri döner ve 1864'te ölür.

Proudhon'un kuramları İspanya, İtalya ve Al-
manya'da etkinlik kazanır. 1. Enternasyonalde Pro-
udhon'cu bir grup kurulur. Proudhon'un kuramlarını
Devrimci Sendikalistler de benimserler.

Troçki'nin ifadesiyle "Sosyalizm Robinson Cru-
soe"dir Proudhon. Tabi ki otoriter, Devletçi Sosyaliz-
min değil, Devlete ve Tahakkümün her türlüsüne kar-
şı olan özgürlükçü sosyalist geleneğin...

ALİ MİTHAT EGE

PIERRE JOSEPH PROUDHON VE DÜŞÜNCELERİ

Burada, diyorum size, insan soyunun kurtuluşu için tam da burada çalışmalıyız: Bonapart'ın kılıcı altında, Cizvitlerin dayak sopası ve polisin gözetimi altında. Bizim için daha uygun bir gökyüzü, daha verimli bir toprak yoktur.

(P.J.PROUDHON - 1852)

Daha Fourier'de anarşist düşüncelerin tohumlarına rastlanırsa da, sermayeye ve devlete açıkça tavır alabilecek ve bugün anladığımız anlamda anarşi düşüncesini formüle edebilecek cesarete sahip bir yazar bulabilmemiz için Proudhon'a (1809-1865) kadar gelmemiz gerekir. Proudhon bunu yapmaya 1840'ta bütün Avrupa'da olay olan eseriyle başladı. Hatta eserinin başlığı bile bir programdı. "Mülkiyet Nedir? veya Adaletin ve Hükümetlerin Temelleri Üzerine Araştırmalar".

Proudhon, mülkiyetin yalnızca soygunun, yağmalamanın ve hırsızlığın bir biçimi olduğu-

nu kanıtladıktan sonra, mülkiyetin esas sonuçlarından birisinin despotizm olduğunu gösterdi. "Hangi hükmetme biçimini öngörüyorsunuz?" sorusuna hemen "Hiçbirini" cevabını verdi. "Peki siz nesiniz?" "Ben anarşistim; düzeni çok sevmeme rağmen kelimenin tam anlamıyla anarşistim." "İnsan nasıl adaleti eşitlikte ararsa, toplum da düzeni anarşide arar" diye ekledi. Anarşi, iktidarın yokluğu, bugünkü toplumların zorunlu olarak yaklaştıkları politik örgütlenme biçimi budur. Kimse hükümler değil. "İstesek de istemesek de *birleşikiz*."

Her insanî çalışma birleşmiş bir gücün ürünü olduğundan, her alet birleşmiş düşüncenin ve birleşmiş emeğin bir meyvesi olduğundan, mülkiyet de böyle ortaklaşa olmalıdır. Bir insan veya bir grup, toprağın ve toplum tarafından yaratılan doğal zenginliğin ve üretim araçlarının yalnızca geçici mülkiyetine (zilliyet) sahip olabilir. Ve her mübadele, mübadele edilen şeylerin veya hizmetlerin eşdeğerliliği üzerine kurulmak zorunda olduğundan "kâr haksızdır." Prodhon'un kanaatine bu eşdeğerliliğe ulaşmanın tek yolu her bir ürün'ün değerini, onu üret-

mek için tekniğin verili bir seviyesinde harcanmış olan iş saatlerinin sayısı ile ölçmektir; bunu yapmak için de -toplumun her bir üyesinin iş saati, bir başkasınıninkiyle eşit değerde olarak alınmalıdır. Eğer toplum bu esasa göre örgütlenirse, üretici ve tüketici grupları arasında özgür birliklikler oluşturulur, bütün üretim araçları üzerinde eşit hak ve adil bir mübadele korunursa, o zaman insanların insanlar tarafından yönetilmesi gereksiz bir baskıya dönüşecektir. Toplumun tam gelişimi, düzenin anarşi ile -her türlü yönetimin yokluğuyla- birleştirilmesiyle gerçekleşecektir. Anarşi diye andığımız düşünce akımının özünü bugüne kadar bu temel fikirler oluşturuyorlar. Daha sonra Proudhon (1848'deki başarısız devrimden dersler çıkararak) özellikle "19. Yüzyılda Devrim Üzerine Düşünceler" (hapiste yazıldı, 1851'de yayınlandı) ve "Bir Devrimcinin İtirafı" (1849) adlı iki kitabında anarşinin temel ilkelerini ayrıntılarıyla geliştirdi. Bu kitaplarda, hükümet sisteminde referandum veya "bağlayıcı manda" (vekalet) vs. yoluyla yardım etmeyi hedefleyenlere keskin eleştiriler getirdi. Daha sonra mübadele hakkındaki fikirlerini "Mutualizm"

(Karşılıklı Yardımlaşma) adıyla geliştirdi. Çalışmanın ücretsizleştirilmesini ise, her bir kimşenin üretime ve kamu hizmetlerine harcadığı iş saatlerinin üzerinde gösterileceği ve ulusal bir banka tarafından ödenecek olan "Çalışma bonoları"nda somutlaştırdı.

Üstelik kendi Halk Bankası tarafından karşılığı ödenecek olan bu çeklerle, mübadelenin pratikte uygulanmasını da denedi. Elbette zorunlu olarak küçük çapta yürütülen bu deneme başarısız oldu ve toplumun ekonomik temellerinde her *kısmi* reformunun baştan yenilgiye mahkûm olduğunu bir kez daha kanıtladı. Küçük çaplı olduğundan değil, fakat işgüçlerini ve kişisel bağımsızlıklarını, açlığın dayatması altında satmak zorunda olan milyonlarca insan varoldukça, sermaye bugün de olduğu gibi iktisadi sömürü ve politik tahakküm gücüne sahip olacağı için.

Peter KROPOTKİN
"Anarşist Düşüncelerin Gelişimi"

DEVİRİMCİ PROGRAM (1848)

DOLAŞIM VE MÜBADELE BANKASI

Ben, vatandaşlar, -çok iyi bildiğiniz gibi- o kelimeleri yazan adamım: MÜLKİYET HIRSIZLIKTIR.

Sözlerimi geri almıyorum, Tanrı korusun. Bu ateşleyici tanımlamayı, yüzyılımızın en büyük gerçeği olarak görmekte kararlıyım. Size bütün söylemek istediğim, benim, aileden ve ev ekonomisinden yana, mal ortaklığına karşı birisi olarak, sefaletin ortadan kaldırılması ve proletaryanın özgürleşmesi için mülkiyetin olumsuzlanmasının da gerekliliğini kavramış olmamdır. Bu öğretinin değerlendirilmesinde kıstas alınması gerekenler sonuçlardır, öyleyse benim teorimi de benim pratiğime göre değerlendirin.

Mülkiyet Hırsızlıktır dediğimde, ortaya bir ilke koymuyorum, aksine varılan bir sonucu ifade ediyorum. Aradaki müthiş farkı kolaylıkla kavrayacaksınız.

Şimdi, bu mülkiyet kavramı, benim tanımlamamla, ekonomik sistemin yalnızca bir sonucu, ya da en fazla genel formülü ise, peki bu sistemin ilkesi nedir, pratiği ve biçimi nedir?

Benim ilkem -vatandaşlar, bu size şaşırtıcı gelecektir- benim ilkem bir tektir, o mülkiyetin kendisidir.

Benim, insan ve vatandaş haklarını açıklamak için başka bir sembolüm, başka bir ilkem yok: Özgürlük, Eşitlik, Güvenlik ve Mülkiyet.

İnsan haklarının açıklanışı gibi, özgürlüğü, *başkalarına zarar vermeyen her şeyi yapma hakkı* olarak tanımlıyorum.

Aynı şekilde, insan haklarının açıklanışı gibi -geçici olarak- mülkiyeti de (insanın) *kendi geliri üzerinde, çalışmasının ve emeğinin ürünü üstünde özgürce tasarrufta bulunabilme hakkı* olarak tanımlıyorum.

İşte benim bütün sistemim: Vicdan özgürlüğü, basın özgürlüğü, çalışma özgürlüğü, ticaret özgürlüğü, eğitim özgürlüğü, özgür rekabet, kendi çalışmasının ve kendi emeğinin üzerinde özgürce tasarruf edebilme, sonsuza ka-

dar özgürlük, mutlak özgürlük, her zaman ve her yerde özgürlük.

Bu 1789'un, 1793'ün sistemidir; Quesnay'ın, Turgot'un, J.B. Say'ın sistemidir. Bu, politik partilerimizin yayın organlarının günbegün daha az ya da daha çok anlayış ve içtenlikle kabul ettikleri sistemdir. *Débats*'ın, *Presse*'in, *Constitutionnel*'in, *Siéecle*'in, *National*'ın, *Reforme*'un, *Gazette*'nin (dönemin politik yayın organları ç.n.) sistemidir; seçmenler, nihayetinde bu sizin de sisteminizdir.

Bu sistem kendi kendisi ve diğerleri için gerçek gibi basit ve sonsuzluk gibi ölçülemez bir kriter oluşturur. Tek kelimeyle kendini kavratır ve onaylamaya zorlar. Kimse, özgürlüğe en ufak bir sınırlamanın getirildiği bir sistemin adını bile duymak istemez. O kendisini tek kelimeyle tanıtır ve hiçbir yanılgıya yer bırakmaz: özgürlüğün ne olup olmadığını söylemekten daha kolay ne vardır?

Yani özgürlük; ne fazla, ne eksik. Kelimenin tek anlamıyla ve kapsamlı olarak alınırsa *laissez faire, laissez passer*; mantıken, eğer meşru olarak bu özgürlükten kaynaklanıyorsa mül-

kiyet de -benim ilkem- budur. Vatandaşlar arasında -mücbir sebeplerden kaynaklanan- kazalar dışında hiçbir ortaklık olmaması: Toplum, özgür davranışı, düşüncelerin dışa vurumunu ilgilendiren hiçbir konuda, hiçbir biçimde mesul değildir. (Insolidarite completé, absolué).

Bu kesinlikle komünizm değildir.

Bu Muhammed'in ve Ali'nin yönetim tarzı değildir, bu diktatörlük değildir.

Bu devletin, vatandaşların bütün işlerine ve hatta aileye nüfuz etmesi anlamına gelmez.

Bu ne Babeuf, ne Saint Simon, ne de Fourier'dir.

Bu bir Franklin'in, Washington'un, Lafayette'in, Mirabeau'nün, Manuel'in, Casimir Perrier'in ve Odillon Barrot'un ve Thiers'in düşüncesidir.

Bu size rahatlatıcı mı yoksa korkutucu mu görünüyor?

Ama diyeceksiniz, Şubat devriminin içinde olduğu bu bekleyişle sorun nasıl çözülür?

Arkasından şu gelecektir: İktisadi olgula-

rın düzenlenmesinde özgürlüğün, genel olduğu kadar bireysel özgürlüğün de kullanılmasını hâla kısıtlayan nedir?

Cevabım açık ve kesin olmalıdır. Bana göre özgürlüğü kurtarmamız gereken zincirlerden söz edeceğim, çünkü açıktır ki kendimizi özgür hissetmiyoruz; ve bu amaca ulaşmamız için gerekli araçları anacağım. Halk temsilcisi olsaydım iç ve dış politikaya ilişkin hangi sistemi uygulardım, halka, Ulusal Meclis'ten ilk toplantısında neyi istemesini tavsiye ederdim; eğer halk benim tavsiyelerimi tutsaydı, nihayetinde bana, bizi uçurumdan kurtarmak için yarıldığım, başka, daha doğrudan, daha uygun, daha özgün, daha belirleyici, daha devrimci araçların mevcut olduğu kanıtlanıncaya dek, düşünölmelerinden, gelişmelerinden ve yayılmalarından halkın bütün dostlarını yükümlü tuttuğum ve uygulamalarına aralıksız göz kulak olacağım bütün önlemleri söyleyeceğim.

Öncelikle, hastalığın nedenini şiddet kullanarak araştıran ve sonunda bu yüzden hastalığın kendisini unutup hastalarının ölümüne neden olan doktorların yaptığı gibi yapmak iste-

miyoruz. Sonsuz neden-sonuç zincirini takip etmek istemiyoruz. Olguları kendinde incelemek istiyoruz ve diyoruz ki: kötülüğün nedeni kötülüktür. Artık çalışılmıyor; işyerleri kapalı; depolar dolu duruyorlar; piyasa üretim talep etmiyor; sermaye kaçıyor; nakit para ortadan kayboluyor; ticaret durgunlaşıyor; vergiler toplanamıyor; devlet iflasa doğru gidiyor; işçi açlık ve ümitsizlikten kıvranıyor: tek kelimeyle dolaşım durmuştur, bu krizdir.

Toplum, artık eskiden olduğu gibi bireysel mülkiyetle geçinmemektedir. Toplumun geçimi daha genel bir şeyden, dolaşımdan sağlanmaktadır. Bugün toplumsal gövdeye musallat olan bütün hastalık, bir duraklamaya, dolaşım işlevi'nin aksamasına dayandırılabilir. Eğer dolaşım sıkıntıda, tıkanmışsa, aniden durması için en ufak bir politik bahane yetebiliyorsa, bunun nedeni mekanizmanın kötü kurulmuş olmasında, dolaşımın hareketine sekte vurulmasında, organizmasının hasta olmasında yatmaktadır.

Toplum ekonomisinde dolaşım neye dayanmaktadır?

Nakit paraya, paraya.

İtici gücü nedir? Para.

Üretime pazarı açan veya kapatan nedir?
Para.

Mübadelenin kralı, ticaretin ölçütü, değer'in simgesi nedir? Para.

Öyleyse para dolaşım için gerekli ve vazgeçilmez midir?

Bu soruya alışlageldiği gibi evet diye cevap verilir, ama bilim hayır der.

Ürünler ürünlerle mübadele edebilirler, diyor ekonomi bilimi.

Bu, mübadelenin serbest, doğrudan, dolaysız ve eşit olması gerektiği anlamına geliyor.

Alışlageldiği gibi, ürünler parayla mübadele edilebilirler denilir. Bu paranın yalnızca bir aracı, bir spekülasyon aleti, ticaretin özgürlüğü için bir zincir olduğu anlamına gelir.

Ayrıca, para bedavaya çalışmadığı için, bu sistemde dolaşım, aynı zamanda toplumsal gövdenin bir kısmının elinde eriyip giderken diğeri bir kısmının elinde bollaşan değer'in sürekli bir erozyonuna sebep olacaktır.

Yani para mübadele için bir engel, ticaret özgürlüğü ve endüstri için bir zincir, hem aslına bakılırsa gereksiz bir fazlalık, parazit bir faaliyet, hem de maliyetine bakılırsa bir kayıp nedenidir.

Para'dan vazgeçmek ve yenileme sermayesi için faizi ortadan kaldırmak; mübadele bankasının kuruluşuyla, özgürlüğün ilk zincirini böyle kırmayı öneriyorum.

Başka bir yerde, bu bankanın ilkelerini ve teorilerini ayrıntılarıyla anlattım, bunların formülü ve ana düşüncesi mübadelenin genelleştirilmesidir. Bu yeni kredi sisteminde dolaşımın itici gücünün hareket tarzının, teminatının ve güvenliğinin ne olacağını açıkladım. Ülkenin bu yolla, yalnızca diskonto'dan en azından dörtüzyüz milyonluk bir tasarrufu olacağını kanıtladım. En keskin eleştirilerin konusu olacağı için -bunu artık istemiyorum- bu projeyi tekrar anlatmayacağım.

Mübadele bankası, ancak bütün vatandaşların istemiyle kurulabilir, çünkü gücü onların özgürlük katılımına dayanmaktadır. Şimdi, bü-

tün üretici ve tüketicilerin bu katılımını, propaganda yoluyla belki yirmi senede bile sağlanamayacak olan, otuzbeş milyon vatandaşın bu karşılıklı onayını, hükümet bir haftada gerçekleştirebilir; ben diyorum ki devrimi bir haftada sonuçlandırmak hükümete bağlıdır.

P.J. Proudhon, Seçilmiş Metinler (Alm.)

Yayınlayan: Thilo Ramm, Stuttgart 1963, S.122 vd.

YÖNETİMİN ASLI VE YÖNELİMİ (1849)

Partiler var olmalı der kutsal yazı: *oportet enim haereses esse*. Müthiş bir "olmalıdır" çekiyor Bossuet, derin bir huşu içinde, bu "olmalıdır"ın kökenini aramaya cesaret etmeden.

Biraz düşünmek, bizi partilerin ilkesi ve anlamı hakkında aydınlattı. Bu yüzden şimdi amaçlarını ve hedeflerini tanımaya çalışacağız.

Bütün insanlar eşit ve özgürdürler: Yani toplum doğası ve tanımı gereği otonomdur ve yönetime ihtiyacı yoktur. Her vatandaşın faaliyet alanı, çalışmanın doğal paylaşımı ve mesleğin seçimi ile belirlendiğinden, toplumsal işlevler harmonik bir sonuç ortaya çıkaracakları bir bağlantı içinde olduklarından; düzen, herkesin özgür faaliyetinin sonucu oluşur; yönetim yoktur. Kim beni yönetmek için bana satarsa, bir erk soyguncusu ve bir tiran'dır; onu düşmanım ilan ederim.

Ama sosyal fizyoloji, böyle bir eşitlikçi örgütlenmeyi en baştan olanaklı kılmış değildir.

Toplumda ortaya çıkan ilk düşüncelerden birisi olduğu görülen takdir-i ilahi düşüncesi ona karşı çıkmaktadır. Eşitliğe, birbirini takip eden bir dizi tiranlıktan ve yönetimlerden sonra ulaşıyoruz, bu sıradan özgürlük, Israel'in Yehova ile yaptığı gibi, mutlakçılık ile sürekli kavga içinde olmuştur. Demek ki bizim için eşitlik sürekli olarak eşitsizlikten ortaya çıkmaktadır; özgürlüğün babası yönetimdir.

İlk insanlar ormanlarda toplum kurmak için biraraya geldiklerinde, bir komandit şirketin hissedarlarının yapacağı gibi: "haklarımızı ve sorumluluklarımızı, her birimizin ve hepimizin en büyük ölçüde esenliğe ulaşacağı ve böylelikle aynı zamanda eşitliğimiz ve bağımsızlığımız teminat altına alınmış olacak şekilde örgütleyelim" demediler. Bu kadar ileri bir düşünce ilk insanın ufkunu aşıyordu ve aydınlatıcılar (révélateurs) teorisi de tam tersine işliyordu. Tamamen başka bir telden çalışıyolardı: Başımıza, bizi gözetleyen ve yönlendiren bir OTORİTE dikelim: *Constituamus super nos regem*. Bizim köylülerimiz de 10 Aralık 1848'de oylarını Louis Bonaparte'a verirken böyle düşündüler. Halk, özgürlüğü seçecek hale gelme-

diği müddetçe, iktidarı seçer. Her otorite de Tanrısal kökenlidir: Omnis potestas a Deu diyor Paulus.

Dolayısıyla, otorite, insan soyunun ilk toplumsal düşüncesi olmuştur.

İkincisi ise, doğrudan doğruya, otoriteyi ortadan kaldırmak için çalışırken ortaya çıkmıştır. Herkes otoriteyi, kendi özgürlüğü için, başkalarının özgürlüğüne karşı, kullanmak ister. Partilerin yönelimi ve çalışması budur.

Otorite ortaya çıkar çıkmaz, genel bir sürüşmenin konusu da olmuştur. Otorite, yönetim, iktidar, devlet -bu kelimelerin hepsi bir ve aynı şeyi belirliyorlar. Herkes bunda, kendisi gibileri baskı altında tutmanın ve sömürmenin aracını görüyor. Mutlakçılar, doktrinerler, demagoglar ve sosyalistler bıkip usanmadan gözlerini, kıbleye diker gibi otoriteye dikiyorlar. Radikal Parti'nin, doktrinerlerin ve mutlakçıların da reddetmeyecekleri o safsatası da bundan kaynaklanıyor: Sosyal devrim amaçtır; politik devrim (yani otoritenin el değıştirmesi) araçtır. Bu demektir ki: Şahsınızın ve mallarınızın üstündeki ölüm ve kalım hakkını bize ve-

rin, biz sizi özgür yapacağız! Altıbin yıldan fazla bir zamandır krallar ve ruhbanlar aynı şeyi söylüyorlar.

Partiler ve yönetimler böylece dönüşümlü olarak birbirlerinin nedeni, amacı ve aracıdır. Birbirleri için yaşarlar, ortak bir yönelimleri vardır: halkları sürekli kurtuluşa çağırmak, onların eylem güçlerini, kabiliyetlerini kısıtlayarak uyandırmak, onların aklını oluşturmak ve halkları sınırlandırarak, bütün beklentilerine ve ihtiyaçlarına karşı hesaplı bir direnç göstermek yoluyla, sürekli ilerlemeye doğru itmek. Sen bunu yapmamalısın! Sen kendini bundan uzak tutmalısın. Hangi parti başta olursa olsun, yönetim hiçbir zaman başka bir şey söylemesini bilmemiştir. Cennet'ten beri YASAK insan soyunun eğitim sistemidir. Fakat insan bir kere reşit olmuştur, yönetimler ve partiler artık ortadan kalkmalıdır. Bu yargıya, sosyalizmin mutlakiyetçilikten, felsefenin dinden doğduğunu ve eşitliğin eşitsizliğe dayandığını gördüğümüz aynı mantıki kesinlik, aynı zorunluluk sonucunda varılmaktadır.

Felsefi inceleme yoluyla, otorite'nin ilkesi-

nin, biçimlerinin ve etkilerinin sığa'ya çekilmesi halinde, her biçim ve prensipteki ruhani ve dünyevi otoritenin kuruluşunda, özü gereği asalakça ve yiyici olan, tiranlıktan ve sefaletten başka bir şey yaratmaktan aciz olan hazırlayıcı bir organizmadan başka bir şeyle karşılaşmaz. Felsefe bunu, devletin zoru bilimsel bir sonuç değil, kendiliğindenliğin bir ürünü olduğu için, enine boyuna tartışıldığında ortadan kalkacağından, bir halk üzerinde otorite kurulmasının yalnızca bir geçiş biçimi olduğu düşüncesinin aksine, tutarlı olarak kanıtlar. Kıskanç partilerin iddia ettikleri ve bu yüzden kavgaya tutuştuklarını aksine, zamanla daha güçlü olmaktan ve genişlemekten çok, kendini sürekli olarak indirgemeli ve endüstriyel örgütlenmenin içinde dağılmalıdır. Nihayetinde toplumun ÜSTÜNDE değil ALTINDA bulunmalıdır. Felsefe, ~~redikallerin cümlesini tersine çevirmekte ve şu sonuca varmaktadır: Politik devrim ya da insanlar arasında otoritenin kaldırılması amaçtır, sosyal devrim bunun aracıdır.~~

Bundan dolayı, diye ekler felsefe, iktidara oynadıkları müddetçe istisnasız bütün partiler mutlakiyetçiliğin çeşitli biçimleridir ve bu yüz-

den, politikanın elkitabında otoriteden vazgeçmek, otoriteye inanmanın yerini alıncaya kadar, vatandaşlar için özgürlük, toplum için düzen, işçiler arasında birlik olamayacaktır.

Partilere son!

Otorite'ye son!

İnsanların ve vatandaşların mutlak özgürlüğü!

Benim politik ve sosyal inancım bu üç cümleye dayanıyor. Her türlü hükümeti olumsuzlayan bu düşünceyle, bir gün nadir bir zekaya sahip, fakat Bakan olmayı isteyecek kadar zayıf bir adama "Bizimle birlikte her türlü iktidar ve hükümetten vazgeçmek için yemin ediniz! Avrupa'nın ve dünyanın dönüştürülmesi için devrimci ve gazeteci olarak kalınız!" demiştim. (*Representant du peuple*, 5 Haziran 1848). Beni şöyle yanıtladı: "Devrimci olmanın iki biçimi vardır: *Yukarıdan*, bu insiyatifle, zekayla ilerleme ve fikirlerle yapılan devrimdir; *aşağıdan*, bu ayaklanma, *şiddet*, umutsuzluk ve barikatlarla yapılan devrimdir. Ben her zaman *yukarıdan* bir devrimciyim ve hep öyle olacağım, bu-

na karşılık asla aşağıdan bir devrimci olmadım ve hiçbir zaman da olmayacağım.

Bu yüzden beni, bir yönetimin yıkılması için edilen yeminlerde hesaba katmayınız, bu benim anlayışımla çelişiyor. Ben yalnızca bir tek düşünceye açığım: yönetimi iyileştirmek." (*Presse*, 6 Haziran 1848)

Yukarıdan ile *aşağıdan* arasındaki bu farkta gerçekten çok laf kalabalığı yatmaktadır. Bay *de Girardin*, böylelikle yeni ve anlamlı bir şeyler söylediğini zannediyor fakat devlet gücünün yardımıyla devrimleri destekleyeceklerine inanan ve her zaman gerilemelerinde etkili olan demagogların ezeli hüsnü kuruntularını tekrarlamaktan başka bir şey yapmıyor. Bay *de Girardin*'in düşüncelerini biraz daha iyi sınavalım.

Bu aklıbol yayıncı, insiyatif, zeka, ilerleme ve fikirler yoluyla devrimi "yukarıdan devrim", buna karşılık ayaklanma ve umutsuzlukla yapılan devrimi "aşağıdan devrim" olarak anmayı tenezzül buyuruyor. Bu, gerçekliğin tam tersidir.

Kendisinden alıntı yaptığımız yazara göre, *yukarıdan* açıkça devlet zoru ve *aşağıdan* halk anlamına geliyor. Bir tarafta yönetimin işleri, öbür tarafta kitlelerin insiyatifi.

Bu yüzden, bu faaliyetlerden, hükümetin ve halkınkilerden hangisinin daha makul, daha ilerici, daha barışçı olduğunu bilmek söz konusudur.

Yukarıdan devrim -daha sonra temellendireceğim gibi- ancak bir prensin iyi niyetiyle, bir bakanın keyfince, bir meclisin kör topal ilerlemesiyle, bir kulübün şiddet eylemleriyle gerçekleşebilir. O, diktatörlük ve despotizm yoluyla devrimdir.

XIV. Louis, Napolyon, X. Charles bu tarzda davranmışlardır; Guizot, Louis Blanc, Leon Faucher de böyle yapmak istiyorlar. Beyazlar, maviler, kırmızılar, bu noktada tamamen uyum içindeler.

Kitlelerin insiyatifi yoluyla devrim, vatandaşların görüş birliği ile, işçilerin deneyimi ile, ilerleme ile ve aydınlanmanın yayılmasıyla gerçekleşir; o özgürlük yoluyla devrimdir. Condor-

cet, Turgot, Robespierre, aşağıdan devrimi, gerçek demokrasiyi aradılar. En fazla devrim yapan ve en az hüküm süren adamlardan birisi kutsal Ludwig (IX. Louis) idi. Fransa, kutsal Ludwig'in zamanında kendini geliştirdi. Bir asma'nın kendi filizlerini sürmesi gibi, kendi efendilerini ve Vasallarını yarattı. Kral nl düzenlemesini ilan ettiğinde yalnızca kamu iradesini yansıtıyordu.

Sosyalizm, tamamen radikalizmin yanılmasına düşmüştür.

Tanrısal Platon, daha iki bin yıl önceden buna hazin bir örnek teşkil etmektedir. Saint-Simon, Fourier, Owen, Cabet, Louis Blanc, çalışmanın devlet tarafından örgütlenmesinden yana olan herkes, Girardin gibi *yukarıdan* devrim'i haykırıyorlar. Halk'a kendi kendisini örgütlemeyi, kendi aklına ve kendi deneyimine başvurmayı öğretmek yerine, ondan iktidar ve şiddet talep ediyorlar. Despotlardan ne farkları var? Ama onlar, bütün despotlar gibi, aynı zamanda topyacıdırlar da; birileri ortadan kayboluyorlar, ötekileri de kök salamazlar.

Hükümetin, herhangi bir zaman için devrimci olabileceği düşüncesi, -çok basit nedenlerden ötürü, çünkü o bir hükümet olduğu için- içinde bir çelişki taşımaktadır. Yalnızca toplum, akılla donanmış kitle, kendi devrimini yapabilir, çünkü yalnızca kendisi, kendiliğindenliğini akıllıca geliştirebilir, kendi yöneliminin ve kendi kökeninin gizini aydınlayabilir ve ifade edebilir, kendi inancını ve felsefesini değiştirebilir ve son olarak yalnızca toplum kendi yaratıcısına karşı savaşıma ve kendi mahsülünü üretme yeteneğine sahiptir. Yönetimler, Tanrının kılıçlarıdır, dünyayı *zapt-ü rapt* altında tutmak için getirilmişlerdir. Ve siz onlardan kendi kendilerini yok etmelerini, özgürlük getirmelerini ve devrimler yapmalarını istiyorsunuz.

Bu imkânsızdır. İlk kralın kutsanışından (İsa'dan, ç.n.), insan haklarının ilan edilmesine kadar bütün devrimler, halkın kendiliğindenliği ile yapılmışlardır. Yönetimler hiçbir zaman devrim yapmamış, aksine devrimleri her zaman engellemiş, bastırmış ve yok etmişlerdir. Eğer bizzat -çelişik bir biçimde- devrimci bilime, sosyal bilime sahip olsalardı bile, onu uy-

gulayamazlardı, buna hakları da yoktu. Önce bilimlerini vatandaşların rızasını almak için halkın gözetiminden geçirmeleri gerekirdi ve bu da otorite'nin esasını ve devlet hakimiyetini tanımamak anlamına gelirdi.

Burada gerçekler, teoriyi doğruluyorlar. En özgür uluslar, devlet hakimiyetinin en az etki ve yetki sahibi olduğu, görevlerinin en fazla sınırlandığı toplumlardır. Burada yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'ni, İsviçre'yi, İngiltere'yi ve Hollanda'yı anabiliriz. En özgür olmayan uluslar, devletin egemenliğinin, bizdeki gibi en fazla örgütlü ve en güçlü olduğu uluslardır. Yine de bıkip usanmadan yönetilmediğimizden şikâyet ediyoruz; güçlü ve hep daha güçlü bir devlet hakimiyeti istiyoruz.

Eskiden kilise, yumuşak bir anne gibi: Her şey halk için, ama her şey rahipler yoluyla, demişti.

Kilise'den sonra monarşi geldi ve dedi ki, her şeyi halk için ama her şey prensler yoluyla.

Doktrinerler: Her şey halk için, ama her şeyi burjuvazi yoluyla diyorlar.

Radikaller prensibi değil ama formülü değiştirdiler: Her Şey halk için, ama her Şey devlet yoluyla.

Hep aynı yönetilme hevesi, hep aynı komünizm.

Kim nihayet Őunu söylemeye cesaret edecek: Her Şey halk için, her Şey halk yoluyla, yönetimin kendisi de. -Her Şey halk için: tarım, ticaret, endüstri, felsefe, din, polis vb. Her Şey halk tarafından, yönetim ve din, çiftçilik ve ticaret.

Demokrasi uhrevi ve dünyevi bütün tahakkmlerin, yasama, yürütme ve yargı tahakkmlerinin ve mülkiyetin tahakkümünün ortadan kaldırılmasıdır. Hiç kuşkusuz ki İncil bize bunu vaaz etmiyor. Bu, toplumların mantığı ile, devrimci davranışları silsilesi ile, modern felsefe ile oluyor. Lamartine ve bay de Genoud'a göre yönetim: İstiyorum demeli ve ülke yalnızca: rıza gösteriyorum diye cevaplamalı! Yüzyılların deneyimi onlara en iyi yönetimin, kendisini gereksiz hale getirmeyi bilen yönetim olduğunu söylüyor. alışmak için asalaklara, Tan-

rıyla konuşmak için rahiplere ihtiyacımız var mı? Bizi yöneten seçilmiş insanlara da o kadar az ihtiyacımız var.

Birisi, insanın insan tarafından sömürülmesinin hırsızlık olduğunu söylemişti. Pekâla! İnsana insan tarafından hükmedilmesi de köleciliktir. Papalık otoritesinin dogmasıyla sonuçlanan her din, insanların insanlara tapınmasından, putperestlikten başka bir şey değildir.

Her zaman tahtın, Altar'ın (kiliselerdeki kutsal masa, ç.n.) ve para torbasının üstünde yükselen mutlakiyetçilik, zincirlerini bir ağ gibi insanlığın üstüne yaydı.

İnsanın insan tarafından sömürülmesinden, insanın insana hükmetmesinden, insanın insana tapınmasından başka bir de

İnsanın insanlarca yargılanması

İnsanın insan tarafından mahkum edilmesi

Ve diziyi tamamlamak üzere, insanın insan tarafından cezalandırılması var!

Kendileriyle gurur duyduğumuz, zamanla olgun bir meyve gibi pörsüyüp yere düşünceye

kadar kendilerine saygı ve itaat göstermemiz gereken bu kurumlar, ıraklık dönemimizin aletleri, kr içgüdünün insanlık üzerindeki hakimiyetinin görünür belirtileri, kanlı geleneklerin zayıf, fakat bozulmamış kalıntılarıdır ve insan soyunun gençlik dönemine işaret ederler. Yamyamlık, gaddar adetleriyle birlikte uzun süre önce ortadan kaldırılmıştır. İktidar sahiplerinin direnmesine rağmen. Ama şimdi, bütün kurumlarımızın ruhunda hâla yaşamaktadır. Kanıt olarak kutsal akşam yemeğinin takdis merasimi (sakrament) ve ceza yasası kitabımızı gösterebilirim.

Felsefi akıl, yabancıların bu basit fikirlerine itibar etmez, *insani saygı*'nın bu abartılmış biçimlerini horgrr. Fakat, Radikaller ve Doktrinerler gibi, bu Reform'un devletin yasa-gücü vasıtası ile yapılabileceği görüşünde de değildir. Herhangi bir kimsenin, halkın iyiliğini, halkın iradesine karşın kendisine dert etme hakkına sahip olduğunu, yönetilmek isteyen bir ulusu özgürleştirmenin meşru olduğunu kabul etmez. Felsefe yalnızca, toplumların zgr iradelerinden kaynaklanan reformlara

itimater. Felsefenin tanıdığı yegane devrimler, kitlelerin insiyatifinden kaynaklananlardır. Yönetimlerin devrimci yetkilerini tamamen reddeder.

Söylenenleri kısaca toparlarsak; inanç'a bakılırsa, toplumun bölünmesi, insanın ilk günahının korkunç etkisi olarak görünür. Grek mitolojisi bunu, bir ejderhanın dişlerinden yaratılan ve birbirlerini doğar doğmaz yiyen savaşçılar masalıyla ifade etmiştir. Tanrı bu mit'e göre, insanlığın yönetimini uzlaşmaz partilerin eline bırakmıştı, böylelikle anlaşmazlık yeryüzünde Tanrının hükümdarlığını kurar ve insan sabit bir tiranlık altında, düşüncelerini başka bir dünyaya yöneltmeyi öğrenir.

Akıl'a göre partiler yalnızca toplumun temel düşüncelerinin sahneye konulması, soyutlamaların gerçekleştirilmesi, anlamı özgürlük olan metafizik bir pandomimdirler.

"Bir Devrimci'nin İtirafı" kitabından (1849)

FEDERASYON İLKESİ (1863)

(...) Bir kez daha çeşitli kavramları tekrarlamak istiyoruz:

a) Politik düzen, birbirleriyle çelişen ve başka kavramlara indirgenemeyen, birbiriyle bağlantılı iki ilkeye dayanmaktadır: Otorite ve özgürlük.

b) Bu iki ilkeden, birbirlerine aynı şekilde karşıt olan iki yönetim sistemi türetilebilir: Mutlakiyetçi veya otoriter yönetim sistemi ve özgürlükçü yönetim sistemi.

c) Bu iki yönetim sisteminin biçimleri birbirlerinden aynı şekilde farklıdır ve doğaları gibi birarada geçinemez ve uzlaşamazlar; onları iki kelime ile karakterize ettik: bölünmezlik ve ayrılık.

d) Akıl bize, her teori'nin kendisini kendi ilkesine göre ve her varlığın kendisini kendi yasasına göre ortaya koymasını gerektiğini gösteriyor: Akıl, yaşamın da düşüncelerin de ön kabülüdür. Fakat politikada bunun tersi kendini

gösterir: ne otorite ne de özgürlük kendilerini ayrı ayrı kurabilir ve tamamen kendilerine ait olan bir sistem ortaya koyabilirler; tam aksine, gerçekleştirilmeleri sırasında sürekli biri diğerrinden ödünç almaya mahkûmdur.

e) Buna göre, politikada ilkelere bağıllık yalnızca bir ideal olarak kalır, pratikte ise her türlü uzlaşma gerçekleşir. Bu yüzden, analiz sonuna kadar yürütülürse, yönetim, en iyi dileklere ve düşünülebilecek bütün erdemine rağmen yalnızca bir piç'tir, şaibeli bir yaratıktır, katı mantıktan uzaklaşan ve dürüstlükten taviz veren yönetim biçimlerinin bir karışımıdır. Hiçbir yönetim bu çelişkiden kurtulamaz.

f) Önerme Sonucu: Keyfiyet, uğursuzca politikaya nüfus ettiğinden, çok geçmeden iktidar ruhu'na dönüşecek ve toplum nefes bile alamadan, acımasızca, devrimin sonu gelmez meyilli yoluna sokulmuş olacaktır.

Şu anda dünya böyle bir durum içinde bulunmaktadır. Bu şeytani kötülüğün, doğamızdaki zayıflığın, takdir-i ilahinin lanetinin, tesadüfün keyfi'nin veya kaderin bir sillesinin sonucu değildir. İşler böyle bir kere, hepsi bu. Bu ben-

zersiz durumdan, en iyisini yapmak bize düşüyor...

Teoride ve tarihte otorite ve özgürlük bir çeşit kutupluluk halinde birbirlerini takip ettiklerinden;

Birincisi farkedilmez hale gelip gerilediği ve ikincisi geliştiği ve ön plana çıktığı için;

Bu ikili hareketten bir tabiiyet ilişkisi çıktı-ğı ve bunun gücü otoriteyi, özgürlükten yana fazlasıyla büküğü için,

Başka bir deyişle, özgürlükçü ya da sözleşmeye dayalı yönetim sistemi, hergün otoriter yönetim sistemleri üzerinde yeni zaferler kazandığı için; sözleşme fikrini, politikadaki bütün hakim düşüncelerin üstünde tutmalıyız.

Eğer politik sözleşme, karşılıklı bir sözleşme, demokrasi fikrinin gerektirdiği gibi, bir mübadele sözleşmesi olma koşulunu yerine getirecekse, eğer o, belli sınırlarda kalarak herkes için faydalı ve uygun olacaksa, o zaman vatandaşlar bu bağlılığa girmekle 1. devletten kendilerinin ona bağışladıkları kadar şey almalı ve 2. kendi tam özgürlüğünü, hükümlerini-

nı ve insiyatifini korumalıdır; bundan yalnızca sözleşmenin özel içeriğine ve devlet tarafından istenen garantilere ilişkin şeyleri hariç tutabiliriz.

Bu tarzda düzenlenmiş ve kavranmış olan politik sözleşmeyi *Federasyon* olarak tanımlıyorum.

Toplum düzeninin sapma ve bozulmaları, ilkelerindeki antagonizma'dan kaynaklanmaktadır; ilkeler birbirlerine zarar vermeyecek şekilde birleştirildiklerinde sapma ve bozulmalar ortadan kalkarlar.

İki kuvveti dengede tutmak, onları, ikisinin de karşılıklı olarak birbirini tetikte durduğu ve böylelikle uyum içinde oldukları bir *yasa* ile düzenlemek demektir.

Peki, otorite ve özgürlüğün üstünde düzenlendikleri ve onların iki taraflı onaylanışlarının sistemin belirgin özelliği haline getirildiği yeni unsur bize sağlayacak olan kimdir? O, sözleşmedir, onun içeriği hak'kı yaratır ve iki rakip güce de eşit olarak kabul ettirir.

Yapıcı olanlardan çok teşvik edici nitelik-

teki yetkilerle büyük ölçüde donatılmış olan merkezi güç, kamu yönetiminde, federasyonun hizmetlerine denk düşenlerin çok küçük bir bölümüne sahiptir; o, tamamen kendi başlarına buyruk olan ve kendilerini ilgilendiren her şeyden yasama, yürütme ve yargılamaya tam otoriteleri olan devletlerin emrine verilmiştir. Merkezi gücün düzenlenişi, eğer o, devletlerin temsilcilerinden oluşan bir meclise emanet edilmişse daha da sağlamdır. Bu temsilciler sıklıkla bizzat kendi o anki hükümetlerinin üyesidirler ve bu yüzden görüşmeleri ve birleşik meclisi yalnızca daha fazla kıskançlıkla ve daha sıkı kontrol ederler.

Gazete yazarlarının, kitleleri denetim altında tutmak için çektikleri sıkıntı bundan daha az değildi; onların kullandıkları araçlar da aynı şekilde aldatıcıydı ve sonuç aynı şekilde talihsizdi.

Halk da devletin güçlerinden birisidir ve üstelik patlaması en korkunç olanlardandır. Bu güç bir dengeleyici gücü gerektirir; Demokrasi bunu kabul etmeye mecbur kalmıştır, fakat yine de halk en tehlikeli tahriklere kapıldı-

ğında ve devlet Fransa'da Cumhuriyeti ilk kez yıkan en korkutucu ayaklanmalara maruz kaldığında bu denge gücünün yokluğuna sesini çıkartmamıştır.

Kitlelerin hareketine karşı denge gücünün iki düzenleme ile bulunabileceği sanılıyordu: Bunlardan birisi ülkeye ağır yük olur ve tehlikeye doludur, buna karşın diğeri ise, daha az tehlikeli olmamakla birlikte, her şeyden önce kamu vicdanı açısından utanç vericidir: Bunlar 1- Sürekli Ordu ve 2- Oy hakkının kısıtlanmasıdır.

Federal sistem, kitlelerin galeyana gelmesine, her türlü demagojik iktidar hırsına ve bütün demagojik tahriklere bir son verir: o cadde ve tribünlerin iktidarının ve başkentlerin çekim gücünün sonudur. Paris isterse kendi duvarlarının içinde devrimler yapsın, eğer Lyon, Marseille, Toulouse, Bordeaux, Nantes, Rouen, Lille, Strasburg, Dijon vs. gibi vilayetler, kendi başlarına buyruk olarak, onun izinden gitmezlerse neye yarar? Faturayı Paris ödeyecektir: Böylelikle Federasyon halkın kurtuluşu olacaktır. Çünkü o halkı bölmek suretiyle,

hem önderlerinin tiranlığından, hem de kendi budalalıklarından kurtarır.

Federasyon düşüncesi, kesinlikle, politik aklın şimdiye kadar eriştiği en yüksek seviyedir. Yetmiş yıldır ilan edilen Fransız yasalarını, kısa süresinde ülkemizde çok az saygınlık kazandırmış olan Fransız Devrimi'ne rağmen, büyük ölçüde aşmaktadır. Özgürlüğün otorite ile birleştirilmesinden doğan bütün güçlükleri çözmektedir.

XX. yüzyıl Federasyonlar çağını açacaktır, ya da insanlık tekrar bin yıllık bir cehennem ateşine düşecektir. Çözölmek için bekleyen asıl sorun, gerçekte politik değil, ekonomik sorundur...

Böylelikle zooloji, ekonomi politik ve politika, bize aşağıdakileri söylemek için şaşırtıcı bir şekilde birleşiyorlar: Birincisi en mükemmel hayvanın, organlarıyla en iyi şekilde donanmış ve bu yüzden en aktif, en akıllı ve kral olmaya en uygun hayvanın, yetenekleri ve uzuvları en sıkı bir şekilde farklılaşmış, biribirleriyle en iyi şekilde düzenlenmiş ve uyumlan-

mış olan hayvan olduğunu söylüyor; ikincisi, en üretken, en zengin ve ifrat ve yoksulluğa karşı en güvenli toplumun, çalışmanın en iyi bölüşüldüğü, her yerde rekabetin hüküm sürdüğü, mal mübadelesinin en dürüst bir şekilde yürütüldüğü, dolaşım'ın en düzenli olduğu, ücretin en adil olduğu, mülkiyet ilişkilerinin en homojen olduğu ve endüstri dallarının karşılıklı olarak birbirlerini teminat altına aldıkları toplum olduğunu söylüyor; ve nihayet üçüncüsü en özgür ve en ahlaki yönetimin, güçlerin en iyi dağıtılmış olduğu, idarenin en geniş bir şekilde taksim edilmiş olduğu, grupların bağımsızlığına çok dikkat edilen, merkezi yönetimin, eyaletlerin, kantonların ve şehirlerin görevlilerine en iyi şekilde hizmet ettiği yönetim olduğunu söylüyor; tek kelimeyle bu yönetim federal bir yönetim'dir...

Yirmibeş yıldan beri üzerinde çalıştığım bütün ekonomi düşüncelerim şu üç kelimeyle özetlenebilirler: *tarımsal-endüstriyel federasyon*.

Bütün politik düşüncelerim benzer bir for-

müle indirgenebilirler: *politik federasyon ve desantralizasyon.*

Ben fikirlerimi ne bir partiye alet ettiğim ne de kendi iktidar hırslımın aracı olarak kullandığım için, benim bugünkü ve gelecekteki bütün umutlarım, diğer ikisini takip eden şu üçüncü cümleyle ifade edilmişlerdir: *ilerici federasyon.*

P. J. Proudhon
(Du principe fédératif et de la nécessité
de reconstituer parti de la Révolution, 1863)
adlı kitabından.

KÜÇÜK POLİTİK İLMÜHAL

5. DERS, GÜNÜN SORUNLARI

SORU: Bir devrimin ertesini gününde ne yapardın?

CEVAP: Tekrarlamak gereksiz, toplumun iktisadi ve siyasi gelişiminin temel ilkeleri biliniyor, bu yeterlidir. Halk ve onun temsilcileri yükümlülüklerini yerine getirmeli ve şartlardan ders çıkarmalıdır. Bir devrimden sonraki gün, her zaman için bütün partileri meşgul etmiştir; onların bütün düşüncesi, ihtilali, söyledikleri gibi, *kurtarılmayacak olanı yanmaya terk ederek* durdurmaya yöneliktir. Bu hedefle, 1848'ten beri bir sürü aristokratik, katolik, hanedancı ve hatta cumhuriyetçi yazı yayınlandı, bunların yazarlarının hepsi despotizmin düşmanı ve özgürlüğün sadık hizmetçisi olmaya can atıyorlardı. Böyle manifestoları örnek olarak almak ve programlarla oynamak çok naif olurdu. Halk bu *adalet* kelimesinin anlamını ve kapsamını derinlemesine kavramalı ve onu uygulamalıdır. Onun devrimden sonraki günü bu-

dur. Eđer dűşünce yerleşirse, uygulama eksik kalmaz.

SORU: Diktatörlüğe ne diyorsun?

CEVAP: Neden iyi olsun ki? Diktatörlük eşitliği ilkeler ve düzenlemelerle kurma hedefini taşıyorsa, bu yüzden gereksizdir: Paris'in 20 ilçesinin 86 mahallesinin hepsinde halka dayanan ve vekilliği üç yirmidört saat içinde dolan bir diktatörlüğü bana yeter. Buna karşılık diktatörlük Parti'ye yapılmış haksızlığın intikamını almak, zenginleri söğüşlemek ve kayıtsız bir kitleyi baskı altında tutmaktan başka bir amaç taşımıyorsa, o bir tiranlıktır: ondan daha söz etmeye gerek yok. Diktatörlük her zaman halkın iltifatına sahip olmuştur ve şimdi eskisinden daha fazla sahiptir. O bazı çılgınların gizli rüyasıdır, demokrasinin, kraliyet rejiminin sürmesinin hizmetine sunabileceği en güçlü tezdır.

SORU: Genel oy hakkı üzerine ne düşünüyorsun?

CEVAP: 1789'dan bu yana bütün anayasaların verdiği biçimde genel oy hakkı, kamu vicdanının boğulmasıdır, halk egemenliğinin inti-

harıdır, devrimin kendiliğinden çöküşüdür. Böyle bir seçim sistemi, Paris'teki son seçimde (1857) olduğu gibi, iktidarın karşısına olumsuz bir hükümle çıkabilir, ama ortaya bir fikir çıkartmaya yeteneği yoktur. Genel oy hakkını akla uygun ahlaki ve demokratik yapabilmek için öncelikle hizmetlerin dengesi oluşturulmalıdır. Ve düşüncenin özgür ifadesi yoluyla oyların bağımsızlığı sağlanmış olmalıdır. Ve sonra vatandaşlar -toplumun ve devletin temelini oluşturan kollektif güç ilkesine uygun olarak- meşguliyet kategorilerine göre oy vermelidirler.

SORU: Dışarıya karşı politika nasıl olacak?

CEVAP: Çok basit. Devrim dünya turuna çıkmalıdır: halklar da devletin içindeki endüstriyel gruplar ve bireyler gibi birbirlerine bağlıdırlar. Yeryüzünde denge kurulmadıkça, devrim kendini tehlikede sayabilir.

SORU: Diyelim ki, Paris'te veya Berlin'de devrim yapıldı, o zaman bütün dünyaya savaş mı ilan edilecektir?

CEVAP: Devrim eski aristokratik veya hanedancı hükümet ilkesinin tarzına göre hare-

ket etmez. O adalettir, güçlerin terazisidir, eşitliklidir. Ne şehirleri ne de ırkları kaale alır. Onun yapacağı fetihler, köleleştireceği uluslar, kazanacağı başarılar, iddia edeceği hakimiyet yoktur. Onun dış politikası örnek teşkil etmekte yatar. O yalnızca kendini bir noktada gerçekleştirmek durumundadır, ve dünya onu izler. Onun iktisadi düzenlemelerinin gücü, itibarının eşitsizliği düşüncelerinin parlaklığı, kendini evrene kabul ettirmesine yeterlidir.

SORU: Eski toplum, direnç göstermeden gitmeyecektir, devrimin hangi doğal müttefiki var?

CEVAP: İki halk arasındaki her ittifak, onlara hakim olan düşünce veya çıkar tarafından belirlenir. Kapital hüküm sürerse, İngiltere'yle ittifak yaparız; despotizm hüküm sürerse Rusya'yla ittifakımız olur; hanedan ruhu hükmediyorsa müttefiklerimiz İspanyollarla düğünler ve veraset savaşları yaparız. Devrim bütün ezilenlerle ve sömürülenlerle müttefiktir; o görünür - ve kainat ona ellerini uzatır.

SORU: Avrupa dengesi hakkında ne diyorsun?

CEVAP: IV. Henri'nin muhteşem bir düşüncesi, ama ona gerçek biçimini yalnızca devrim verebilir. O genel federalizmdir, her özgürlüğün ve bütün hakların Hristiyan ve feodal toplumun yerini askerler ve ruhbanlar olmadan alacak olan en büyük garantisidir.

SORU: Federalizm Fransa'da pek bilinmiyor; düşünceni başka türlü anlatamaz mısınız?

CEVAP: Şeylere başka isimler vermek yanlışlığa yol açmak demektir. Jakoben kurnazlık buna ne demiş olursa olsun, despotizme karşı gerçek koruyucu silah federatif birliktir. Makedon kralları nasıl eski Yunan'ın efendileri oldular? Kendilerini Yunan Federal Meclisi'nin önderleri ilan ederek; yani kendilerini helenik halkların konfederasyonunun yerine koyarak. Niçin Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra katolik Avrupa'da tek bir devlet bile tekrar ortaya çıkmadı? Çünkü fetih savaşlarının ana fikri bağımsızlık, yani birliğin olumsuzlanması idi. Niçin İsviçre bir Cumhuriyet olarak kalmıştır? Çünkü Birleşik Devletler gibi bir konfederasyon olduğu için. *Konvensiyon*'un kendisi neydi? İsminden belli, bir federeler birliği. Ülkeler için geçerli olan, bir ülke

içindeki şehirler ve bölgeler için de geçerlidir: Federalizm insanlığın politik biçimidir.

SORU: Şehir'in eyalet, eyaletin ülke, ülke'nin kıta kadar söz sahibi olduğu, bütün grupların politik açıdan eşit oldukları bu federasyon'da milliyetlerin durumu ne olacak?

CEVAP: Federasyon ilkesi ne kadar tam olarak uygulanırsa, milliyetler de o kadar daha emniyette olurlar. Kamu düşüncesinin bu konuda son otuz yıldır yanlış yolda olduğu söylenebilir.

Vatan duygusu, halkların bilincinde aile duygusu, toprak duygusu, endüstriyel korporasyon gibi parçalanamaz bir ögedir. İsteyen, vatan kavramının bağımsızlık ve hükümranlılık kavramlarını içerdiğini, bu iki ifadenin Devlet'e ve Millet'e tekabül ettiklerini söyleyebilir. Ama milliyetlerin tanınmasından, belirli bir şey yapılamayacak kadar tehlikeli olmuş Restorasyon çabalarına gelinceye kadar uzun bir yol vardır.

Bugün Polonya'nın, İtalya'nın, Macaristan'ın, İrlanda'nın yeniden kurulması olarak anılan şey, aslında geniş bölgelerde süper güç-

lerin modeline göre totaliter bir devletin tesis edilmesinden başka bir şey değildir. Onun merkezçiliği'nin yükü ağır bir şekilde halkların sırtına binmektedir, o, demokratik iktidar hırsı yararına, monarşilerin taklit edilmesidir; ne özgürlüktür, ne de ilerlemedir. Ulusal birliğin yeniden kurulmasından bu kadar çok söz edenler, bireysel özgürlüklere çok az duyarlık gösteriyorlar. Milliyetçiliği, ekonomik devrimden yan çizmek için bir perde olarak kullanıyorlar. Bugün sözde kurtarmak istedikleri ulusların, politika yoluyla vesayet altına sokulmuş olacaklarını görmüyorlarmış gibi davranıyorlar. Niçin bu milletlerle, devlet töresi bayrağı altında, zaten bir kere verilmiş bir sınava tekrar başlanmak isteniyor? Devrim -Alman birliğini yerle bir eden İmparator I. Napolyon gibi- Polonya'da ve İtalya'da totaliter devletler oluşturmak için politik biçimsizlikler yaratmaktan zevk mi almalı? Güçler dengesinin oluşturulması ve hizmetlerin dengelenmesi yoluyla insanları eşit ve özgür kılan devrim, hükümdarların iktidar hırslarına hizmet eden ama halklara yalnızca altından kalkılmaz kölelikler teminatı veren bu dev yaratıkları reddeder.

SORU: Hanedan fikrinin tekrar yükselme şansı var mı?

CEVAP: Şimdiye kadar dünyanın özgürlük ve hanedanın birarada olamayacaklarına inanmadığı kesin. Eski Fransız monarşisi, genel meclisleri çağırmakla devrimi zincirlerinden kurtardı; Ulusal Meclis'in koyduğu 1791 Anayasa'sı, Senato'nun ilan ettiği 1830'daki, ülkenin monarşi ilkesini demokrasiyle uzlaştırma arzusunu gösteriyorlar. Millet bunda çeşitli faydalar gördü: görünüşe göre gelenekle ilerleme uzlaştırılıyordu; itaat alışkanlıkları, birlik ihtiyacının hizmetine sokuldu; Dikkatler Başkanlıkların, diktatörlerin, oligarşilerin tehlikesine yönetildi. Lafayette 1830'da yeni düzeni, "Cumhuriyetçi kurumlara kuşatılmış bir monarşi" olarak tanımlandığında, analizin bize gösterdiği şeyi kavramıştı: politik ve ekonomik olanın özdeşliği. Gerçek cumhuriyet, güçlerin ve hizmetlerin dengelenmesine dayandığından, bu teraziye onun doğru işlemesinden sorumlu genç bir hanedanın elinde görmekten memnun kalındı. Nihayetinde, orada eşitlik bilinmiyor olsa da, İngiltere örneği, ve yeni meş-

ruti devletler bu teoriye yeni bir dayanak veriyorlar.

Hiç kuşkusuz Fransa'da hanedan ilkesinin özgürlük ve eşitlikle birleşmesi beklenen korkuyu göstermedi, ama bunun suçunu hükümet fatalizmi taşıdı: hükümdarlar ve millet aynı hataya düştüler. Dahası: Gerçi 1848'den beri hanedancı partiler devrime daha az uygun görünüyorlardı, ama olguların gücü onları buraya da getirdi; ve Fransa bütün o kaderinde, bütünlüğünü bir sembol vasıtasıyla göstermek için bir üst'e boyun eğmeye daima alışmış olduğu için hanedancı bir restorasyonun olasılığını inkar etmek abartılı olurdu. Ne cumhuriyetçiler duyduk ki "özgürlüğün ve eşitliğin bayrağını diken, benim prensim olur" demesin. Ve bunlar ne en ciddiyetsizler ne de en aptallardır; açıktır ki, diktatörlükten yana da değildiler.

Her halükarda hanedan ilkesinin hâla küçük bir rol oynayabileceği görülmelidir; ama yalnızca politik rejim'den ekonomik rejime geçişin aracı olarak. Meşruti sistem, modern krallığın *conditio sine quo non*'u (olmazsa olmaz şartı), monarşi'nin büyüsunü bozdu. Devletin

başındaki başı taçlı adam artık bir kral olmaktan çıkmış, partiler arasında bir aracı olmuştur. Devletteki dengenin kendisi, ekonomik güçlerin dengesi yoluyla sağlanırsa, o neye yarar? Krallar da artık kendilerini ciddiye almıyorlar: kendi halklarını oluşturmuyorlar. Kraların zürriyeti geri gelebilir, hangi şartlarda, bunu peşinen biliyoruz, -ama krallık asla. Krallık artık bir mitos bile değildir: Non datur regnum aut imperium in oeconomia!

SORU: Peki parlamenter sistemin şansları nelerdir?

CEVAP: Önceki ikircikli olaylara rağmen, onun yeniden ortaya çıkması önlenemez, çünkü uzun zamandır bu sistemin yüz karası olan salıncak politikası, yalnızca ekonomik nedenlere dayandırılabilir. Parlamento Fransız düşüncesinin bir biçimi olmuştur: bütün hanedanlardan daha uzun yaşayacaktır. Belki ekonomik devrim böylelikle, sosyal gücü kendi gerçek ilkeleri üzerinde kurduğundan, parlamenter gelenekleri değiştirecektir: ama kurumun kendisini ortadan kaldırmayacaktır. Diller ve dillerin ruhu değişiyor; konuşma sanatı az ya da çok güzel veya çirkin biçimler alıyor: ama ne

kelime ne de düşünmek ortadan kaldırılabilir.

SORU: Bugüne kadar devrimin en önemli eylemi hangisi olmuştur?

CEVAP: Ne balo binasındaki yemin, ne 4 Ağustos (1789), ne 1791 Anayasası, ne yeminli-ler mahkemesi, ne cumhuriyetçi takvim, ne ölçüler ve ağırlıklar sistemi, ne resmi okul müfredatı, aksine Konvensiyon'un 10 Kasım 1793'teki diyanet işlerini aklın egemenliği altına so-kan kararnamesi. Senato bu kararnameden yo-la çıkararak 17 Şubat 1790'daki kararıyla, Kilise devletini imparatorlukla birleştiren Karl'ın paktını bütün Avrupa için yırtmış oluyordu.

SORU: Gelecekte devrimin en önemli ey-lemi hangisi olacaktır?

CEVAP: Para'nın, mutlak olanın son putu-nu ortadan kaldırması.

SORU: Cumhuriyet ekonominin ve adale-tin ilkelerine göre örgütlendiğinde, ülkenin her tür ajitasyon'dan, bozulma'dan ve felaket-ten korunmuş olacağına inanıyor musun?

CEVAP: Kesinlikle, çünkü, genel denge sa-yesinde artık kimse zor yoluyla veya hile ile bir başkasının işini herkesin kredisini ve gücü-

nü gaspedemeyeceğinden, bir 18. Brumiere veya bir 2 Aralık için bahane, temel ve araç olmadığından, çünkü politik bina artık sarsılamayacağı için: o kaya üstüne kurulmuştur, önceden onda eksik olanı -kararlılığı- fethetmiştir.

SORU: İnsanlık her şeyden önce hırsla sahiptir. Onu savaşa süren efendileri olmazsa; onu dindarlıkta tutan rahipleri olmazsa; onun duygularını uyandıran kötüler ve fakirler olmazsa; hayranlığını üstlerinde toplayan büyük adamlar olmazsa; onun şehvetini dindiren fahişeler olmazsa; bağırıışları ve aptallıkları ile onu güldüren soytarılar olmazsa ne yapar?

CEVAP: Musa'nın ilk kitabının söylediğini ve Voltaire'in "Candid"inde filozof Martin'in önerdiğini yapacaktır: kendi bahçesini ekecektir. Eskiden kölelere bırakılan toprak işleri, ilk endüstri olduğu gibi en yüksek sanat olacaktır ve insan yaşamı duyguların huzuru ve ruhun şenliği içinde bu yöne akacaktır.

SORU: Bu ütopya ne zaman gerçekleşecek?

CEVAP: Düşünce herkese mal olduğunda.

SORU: Ama burjuvazi ona düşman kaldık-

ça, kölelikle köreltilmiş halk bütün önyargılarıyla ve kötü güdüleriyle eşitliği bekledikçe, kilise, akademi ve basın ona çamur attıkça, mahkemeler gazaba geldikçe, şiddet önünü kestikçe, bu düşünce nasıl herkese mal olabilir? Milletin devrimci olması için, önce devrimden geçirilmesi gerekiyor. Buradan, eski demokratlarla birlikte, devrimin hükümetten gelmesi sonucuna varmamız gerekmez mi?

CEVAP: Bu, pratikte, ilerlemenin döner gözüktüğü ve bugünlerde saf politik reformlarla işbitirmeye çalışanlara perde görevini yapan kısır döngüdür. "Önce devrimi yapın" diyorlar, "sonra her şey berraklaşacak". Sanki düşünce-siz devrim olabilirmiş gibi. Ama sakın olalım: düşünce eksikliği en güzel Partilerin kaybetmesine yol açtığı gibi, düşüncelere karşı savaş da yalnızca devrime yol açar. Otorite'nin eşitsizliğin, kaderin, ezeli kurtuluşun ve devlet töresinin idaresinin varlıklı sınıfların bilincini ve aklını nasıl zorladığını ve onlara her geçen gün, halkın karnı guruldayan alt tabakaları için olduğundan bile daha dayanılmaz geldiğini görmüyor musun? Bundan çıkaracağımız, en iyisi, saray delisinin sözüne kulak vermektir: *Senin*

evetine bütün dünya hayır deseydi, ne yapardın efendi? Kitleleri bu hayır'a getirmek, iyi vatandaşların ve akıllı insanların bütün görevi budur.

SORU: Bütün hakların en birincisi, bütün görevlerin en kutsalı olan ayaklanmayı red mi ediyorsun?

CEVAP: Hiçbir şeyi reddetmiyorum; yalnızca, kendisine her dayanıldığı anda başarısız olan bir politik durumda bir garanti görmeyi anlamsız buluyorum. *Fikirler pankartlarda yükseldiğinde, parke taşları kendiliklerinden yerlerinden oynarlar*, meğer ki hükümet bunu beklemeyecek kadar akıllı olsun.

SORU: Tiranların iktidarına ve tiranların ölümüne ne diyorsun?

CEVAP: Bunu başka bir sefer konuşalım, bu ilmühale dahil değil.

SORU: Ama nasıl? Bu kadar tehdit altındaki çıkar, bu kadar sarsılmış inanç, bu kadar alevlenmiş nefret -eğer sonunda ne istediklerine karar verme cesaretine sahip olursalar: devrimci düşüncelerin kökünün kazılması, adaletin nihai olarak şiddet tarafından yenilmesi gerçekleşmez mi?

CEVAP: Evet, eğer... Ama bu *eğer* imkân-sız bir şarttır. Bunun için insan aklının işleyişi-ni durdurabilmek gerekir. Eğer istersen, borsa spekülasyonu üstüne akıl veren dört hergele bulabilirsin; ama senle iddiaya girerim ki, hır-sızlığı öneren bir yasama meclisi bulamazsın. Aynı şekilde basın yasaklarıyla şu veya bu tar-tışmayı yasaklayabilirsin, ama asla yalanı ya-saklayamayacaksın.

Karşı devrimin bütün şiddetine, metafiz ne, makyavelizmine, dinine, mahkemelerine, askerlerine karşı tek araç olarak içinde barın-dırıldığı protesto yeterince güçlüydü. Aynı insan-lık değişik zamanlarda dindar ve özgür bilinci ortaya çıkarmıştır. 1814 yılında göçmenler öz-gürlüğü geri getirmediler mi? Aynı şekilde, eğer görevlerimizi yerine getirmeseydik, bugü-nün gericileri, yarının devrimcileri olurlardı. Ama bizde bu kadarı olmadı: Düşünce kendi yolunda gidiyor, ve adaletin kendi icra gücüyle insanların kalplerindeki intikamcı olarak, orta-dan kalkmaya niyeti olmadığı görülüyor.

P. J. Proudhon

